

ниями семейной микросреды, оказывающими отрицательное воздействие на нравственное развитие младших школьников.

Для определения отношения младших школьников к своей семье мы использовали: методику «Недописанный тезис». Учащимся было предложено закончить предложение: «Моя семья...» на чистом листе бумаги. 8 учащихся (10%) лишь перечислили членов семьи, не дав оценочных суждений. Остальные 72 человека (90%) охарактеризовали свою семью, используя прилагательные и выразив тем самым свое отношение к ней.

Полученные данные свидетельствуют о том, что 67 учащихся начальных классов (80,4%) позитивно отзываются о своей семье, определяя ее как дружную, веселую, любимую и т.д.; 5 человек (6%) негативно, называя грустной, скучной, капризной.

Для более детального изучения отношений в семьях мы использовали тест «Кинетический рисунок семьи» Р. Бернса и С. Кауфмана. Учащимся было предложено изобразить свою семью. Анализ рисунков основывался на стандартной системе интерпретации детских работ.

Основными критериями при анализе выступали: соответствие изображенного состава семьи действительности; качество изображения того или иного члена семьи; последовательность рисования; положение изображенных фигур друг относительно друга.

Анализ полученных данных показал, что у всех респондентов, принявших участие в рисуночном тесте, присутствуют признаки благоприятной семейной ситуации (преобладание людей на рисунке, изображение всех членов семьи, отсутствие изолированных членов семьи, отсутствие штриховки, хорошее качество линии).

У 91% учащихся начальных классов обнаруживается наличие тревожности (присутствует штриховка, стирание, преобладание вещей, подчеркивание отдельных деталей, линия с сильным нажимом), что может быть признаком проблем в семейных отношениях. 82,6% испытывает воздействие конфликтных ситуаций в семье, что также является негативным проявлением семейной микросреды.

Выявлены учащиеся (8,4%) с чувством неполноценности – следствием неправильного семейного воспитания. У 9,8% обнаружены признаки враждебности в семейной ситуации (агрессивная позиция фигуры, зачеркнутая фигура, деформированная фигура, руки раскинуты в стороны). Наличие данного симптомокомплекса свидетельствует об отрицательном влиянии семьи на личность младшего школьника.

Заключение. Проведенное нами исследование позволило выявить такие негативные проявления семейной микросреды младших школьников, как нервно-психическое состояние родителей после работы, их неудовлетворенность своей жизнью, наличие у 30% родителей такого типа отношения к детям, как «авторитарная гиперсоциализация», частые конфликтные ситуации, что свидетельствует о необходимости повышения педагогической культуры родителей младших школьников.

Список литературы

1. Спицын, Н.П. Откуда берутся «трудновоспитуемые» дети / Н.П. Спицын // Начальная школа. – 1998. – № 2. – С. 92.
2. Овчарова, Р.В. Практическая психология в начальной школе / Р.В. Овчарова. – М.: ТЦ «Сфера», 1998. – 237 с.
3. Овчарова, Р. В. Справочная книга школьного психолога / Р.В. Овчарова. – 2-е изд. – М.: «Просвещение»: Учебная литература, 1996. – 352 с.
4. Абрамов, В. В. Диагностические основы воспитательных технологий / В. В. Абрамов. – Витебск: НМО «Педагог», 2000. – 47 с.

МАГЧЫМАСЦІ ФАРМІРАВАННЯ НАЦЫЯНАЛЬнай ІДЭНТЫЧНАСЦІ МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ ПРАЗ СРОДКІ ВУСНАй НАРОДНАй ТВОРЧАСЦІ, ЗМЕШЧАНАй ў ПАДРУЧНІКАХ ДЛЯ ПАЧАТКОВАй ШКОЛЫ З БЕЛАРУСКАй МОВАй НАВУЧАННЯ

*А.Л. Міхайлава, С.І. Міхайлаў
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава*

Фарміраванне нацыянальнай ідэнтнасці падростаючай асобы з'яўляецца адной з найважнейшых задач выхавання. У свой час вядомы беларускі педагог А.А. Грымаць зазначаў, што “суверэнітэт беларускай дзяржавы толькі тады стане рэальнай сілай, рухаючай грамадства наперад, калі ён напоўніцца духоўным зместам – нацыянальнай самасвядомасцю, калі этнічныя каштоўнасці будуць прыярытэтнай асновай развіцця кожнай асобы” [1, с.4]. Нацыянальная

ідэнтычнасць як усведамленне сваёй прыналежнасці да беларускага народа з уласцівымі яму сацыяльна-псіхалагічнымі ўстаноўкамі, звычкамі свядомасці, адмысловым бачаннем і ацэнкай свету шмат у чым фарміруецца праз моўныя карціны свету, адлюстраваныя ў тым ліку і ў фальклорных тэкстах. Беларускі фальклор, як і любы іншы, увабраў у сябе выпрацаваныя традыцыйнай народнай культурай стэрэатыпныя спосабы і ацэнкі свету, той “ментальнасны інструментарый”, якім карысталася асноўная маса нашых людзей на працягу стагоддзяў.

Такім чынам, мэта нашага даследавання – прааналізаваць сучасныя беларускія падручнікі для пачатковай школы з беларускай мовай навучання на прадмет колькаснага насычэння адзінкамі вуснай народнай творчасці, а таксама выявіць іх патэнцыял для фарміравання нацыянальнай ідэнтычнасці малодшых школьнікаў.

Матэрыял і метады: падручнікі па беларускай і рускай мовах, а таксама літаратурным чытанні для 2-4 класаў, “Буквар”, падручнік “Чалавек і свет” для 2 класа; метады сістэмна-комплекснага аналізу навуковай літаратуры, падручнікаў, фальклорных крыніц, лагічныя метады даследавання, метады матэматычнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Самым найлепшым перыядам для фарміравання нацыянальнай ідэнтычнасці з’яўляецца, згодна з даследаваннямі Ж.П. Піажэ, малодшы школьны ўзрост: дзіця ў 6-7 гадоў набывае першыя фрагментарныя веды пра сваю нацыянальную прыналежнасць (інфармацыя прыходзіць да яго з сям’і і блізкага сацыяльнага акружэння); малодшы школьнік у 8-9 гадоў дакладна суадносіць сябе з пэўнай этнічнай групай згодна з ідэнтыфікацыяй па нацыянальнасці бацькоў, месце пражывання, роднай мове, у дадзеным узросце фарміруюцца нацыянальныя пачуцці (інфармацыя прыходзіць да дзіцяці з установы адукацыі, сям’і, непасрэднага сацыяльнага акружэння) [цыт. па 2, 243-244].

Установа адукацыі, у якой навучаецца малодшы школьнік, з’яўляецца адным са значных транслятараў інфармацыі пра яго нацыянальнасць, этнічную прыналежнасць, а педагогі – свосасаблівымі “разьбірамі” яго нацыянальнай ідэнтычнасці ў межах вучэбнай і выхаваўчай дзейнасці. Працэс фарміравання нацыянальнай ідэнтычнасці пачынаецца з уваходжання ў культуру свайго народа. На ўроках і пазакласных мерапрыемствах вучню пачатковых класаў паведамляецца інфармацыя пра розныя элементы, якія адносяцца да паняцця “нацыянальная ідэнтычнасць”: матэрыяльная культура (тып паселішчаў, жыллё, прадметы быту, адзенне, упрыгожванні, нацыянальная кухня, транспартныя сродкі, прылады працы, працоўная дзейнасць з улікам яе спецыфікі); духоўная культура (народныя звычаі, абрады, святы, мова, народная творчасць, мастацтва); нарматыўная культура (агульначалавечыя маральныя якасці, правілы зносін паміж людзьмі адной нацыянальнасці).

Пры аналізе выбраных школьных падручнікаў, намі былі выяўлены наступныя тэндэнцыі:

1. Выразнае фальклорнае напаўненне з акцэнтам на фарміраванне нацыянальнай ідэнтычнасці вучняў мае толькі падручнік па беларускім літаратурным чытанні для 2 класа (Вольскі, А.В., Гімпель, І.А. Літаратурнае чытанне. Падручнік для 2 класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання: У дзвюх частках. – Мн.: Нац. ін-т адукацыі, 2011), які змяшчае раздзелы, прысвечаныя пераважна малым жанрам фальклору. Вышэйзгаданыя жанры фальклору паказваюць самабытнасць беларускага народа, ствараюць умовы для выхавання ў вучняў павагі да спадчыны свайго народа. У дзяцей развіваюцца ўяўленні, узбагачаюцца эмоцыі, перад імі адкрываецца свет чалавечых пачуццяў і ўзаемаадносін. Фарміраванне нацыянальнай ідэнтычнасці шмат у чым адбываецца праз апасродкаваныя вобразы Радзімы – роднай зямлі, хлеба, сонца, крыніц-вытокаў, праз супрацьпастаўленне сваёй і чужой старонак.

2. Назіраецца пэўная жанравая аднастайнасць фальклорных твораў. Так, напрыклад, у падручніках па беларускай мове і літаратурным чытанні для 4 класа (Паўлоўскі, І.І. Беларуская мова. Падручнік для 4 класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання: У дзвюх частках. – Мн.: Нац. ін-т адукацыі, 2013; Вольскі, А.В., Гімпель, І.А. Літаратурнае чытанне. Падручнік для 4 класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання: У дзвюх частках. – Мн.: Нац. ін-т адукацыі, 2013) намі зафіксавана 205 фальклорных адзінак. На прыказкі і прымаўкі з іх прыходзіцца амаль 74% (151 адзінак). З іншых фальклорных жанраў адзначаны толькі тры – загадкі (18,5%, або 38 адзінак), народныя прыметы (6,5%, або 13 адзінак), казкі (1,5%, або 3 адзінкі).

3. У тэматычным і ідэяна-выхаваўчым планах фальклорныя адзінкі, змешчаныя ў падручніках для пачатковай школы, надзвычай разнастайныя. Але ў цэлым, згодна са зместам,

усе яны могуць быць аб'яднаны ў наступныя тэматычныя блокі: а) Радзіма (родная зямля, патрыятызм, памяць пра продкаў); б) праца (працавітасць, праца ў гурце, нялёгкасць працы на зямлі, карысныя вынікі працы); в) чалавечыя якасці (праўдзівасць, беражлівасць, павага да людзей, дабрыня, ветлівасць, узаемадапамога); г) прыродныя з'явы і жывёлы; д) веды (навука, адукацыя, значнасць і неабходнасць вучэння); е) сям'я (маці і дзіця, шанаванне бацькоў, выхаванне дзяцей).

4. Для падручнікаў, якія не маюць моўна-літаратурнай скіраванасці, характэрна рэзкае змяншэнне (амаль да поўнага знікнення) колькасці фальклорных прыкладаў у змесце. Так, у падручніку “Мая Радзіма - Беларусь” (Паноў, С.В., Тарасаў С.В. Мая Радзіма – Беларусь. Падручнік для 4 класа з беларускай мовай навучання. – Мн.: Выд. цэнтр БДУ, 2013) фальклорны матэрыял прадстаўлены адзінкавымі прыкладамі: паданне “Аб крывічах, дрыгавічах, радзімічах” (с. 11-12), звесткі пра народныя абрадавыя святы “Радаўніца”, “Дзяды” (с. 26-27).

Заклучэнне. У пачатковай школы шмат магчымасцей для фарміравання першасных уяўленняў дзяцей пра свой этнас і яго асаблівасці выкарыстанне народных казак, прыказак і прымавак, песень і музыкі, азнаямленне дзяцей з нацыянальнымі рамёсламі і прыкладным мастацтвам, абмеркаванне бягучых праблем жыцця этнасу. Пры гэтым, аднымі з істотных сродкаў фарміравання нацыянальнай ідэнтычнасці і нацыянальнай самасвядомасці школьнікаў выступаюць змест вучэбных прадметаў і падручнікаў (у тым ліку іх фальклорнае напauненне), мэтанакіраваная і сістэматычная пазакласная выхаваўчая работа, а таксама развіццё адпаведнай патрэбнасна-матывацыйнай сферы школьнікаў.

Спіс літаратуры

1. Грымаць, А. А. Нацыянальная педагогіка / А. А. Грымаць // Народная асвета. – 1995. – № 1. – С. 3-5.
2. Стефаненко, Т.Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко. – М.: Норма, 2013. – 329 с.

РЕЗУЛЬТАТЫ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ ПРОВЕРКИ СФОРМИРОВАННОСТИ ОПЕРАЦИЙ АНАЛИЗА У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПРОЦЕССЕ ОВЛАДЕНИЯ ЛЕКСИКОНОМ

*А.Е. Оксенчук
Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова*

Мышление развивается на протяжении всей жизни человека в процессе его деятельности. На каждом возрастном этапе мышление имеет свои особенности такого развития. Актуальными остаются исследования специфики развития мышления у детей. В развитии детского мышления выделяют определённые этапы: наглядно-действенное мышление; наглядно-образное и словесно-логическое.

Цель настоящей статьи - показать специфику развития словесно-логического мышления в возрастной группе от 4 до 6 лет.

Словесно-логическое мышление – этап мышления, на котором осуществляются логические операции с понятиями. Логическое мышление предполагает наличие у ребёнка способности к выполнению основных логических операций: обобщения, анализа, синтеза, сравнения, классификации. Овладение логическими отношениями занимает существенное место в общем развитии мышления ребёнка. Установление логических связей рассматривается в психолингвистике как один из центральных видов познавательной деятельности.

Материал и методы. Проверку специфики сформированности операций анализа мы проводили с использованием меронимической лексики, т.е. слов, описывающих отношение «часть-целое» и картинного материала. Нами был и проведён эксперимент с использованием психолингвистических методов классификации и прямого толкования слова [1, 2]

Результаты и их обсуждение. На I этапе эксперимента изучалась способность детей дошкольного возраста к делению неделимого (партонимия); к делению делимого целого (гетеронимии); к объединению частей в целое, развитие синтеза; к определению целого по части. Были выделены следующие критерии оценки сформированности данной способности: детальное описание частей объекта, полное и точное их название; логическое определение и правильное название самого объекта по его частям; четкое различение особых признаков объектов.